

1. Походження поняття «Доброчесність»
2. Ретроспектива доброчесності
3. Доброчесність у філософії в контексті розвитку суспільства
4. Поняття доброчесності в західних країнах

1. ПОХОДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДОБРОЧЕСНІСТЬ»

В англійській мові є відповідник українського слова доброчесність – «*integrity*», яке означає цілісність, чесність.

У французькій – відповідником є «*integrite*» – невинність, бездоганність, цнотливість, чистота.

Online Etymology Dictionary походження обох слів виводить зі старофранцузького «*integrité*» та латинського «*integritatem*» (називний відмінок – «*integritas*» (обґрунтованість, цілісність, завершеність, у переносному значенні – чистота, правильність, бездоганність).

Використовується з 1570-х років.

Сучасний Cambridge Dictionary надає таке визначення «*integrity*» – якість бути чесним і мати тверді моральні принципи, які ви відмовляєтесь змінювати.

Великий тлумачний словник української мови (Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.) пояснює доброчесність як властивість за визначенням «доброчесний» // висока моральна чистота, чесність. Доброчесним є той, який живе чесно, дотримується всіх правил моралі // який є проявом чесності, моральності.

Сучасний словник з етики (Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики: Словник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.) трактує поняття доброчесності як позитивну моральну якість, яка зумовлена свідомістю й волею людини, та є стійкою характеристикою її способу життя та вчинків. Під доброчесністю розуміється також готовність і здатність свідомо, неухильно орієнтуватися у своїх діях та поведінці на принципи добра та справедливості.

Термін «доброчесність» вживається у 983 нормативно-правових актах (НПА) України або міжнародних НПА, дія яких поширюється на Україну.

5 квітня 2024 виповнилося 314 років Конституції Пилипа Орлика (Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорозьким з повною згодою обох сторін, затверджені при вільному обранні формальною присягою

від того ж Ясновельможного Гетьмана, підтверджені 5 квітня 1710 року від Різдва Христового). Це перший, серед відомих історикам, НПА України, в якому згадується про добродетель (абзац перший розділу I): «Оскільки серед трьох добродетей богословських віра є найпершою, то і перший пункт про віру святу православному східного сповідання належить розпочати, про віру, якою народ звичайний козацький, ще за володарювання каганів козарських, від столиці Апостольської Константинопольської, просвічений був, так і нині, непорушно в ній перебуваючи, жодним іновір'ям ніколи не спокушався».

2. РЕТРОСПЕКТИВА ДОБРОДЕТЕЛЬНОСТІ

Добродетельність в українському законодавстві

У НПА сучасної України термін «добродетельність» вперше згадується у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 09 липня 1997 р. № 368-р «Про проведення семінару «На шляху до добродетельності».

Наступним офіційним документом, у якому йдеться про «зміцнення добродетельності у відносинах державного апарату і службовців усіх категорій з населенням», стала Концепція боротьби з корупцією на 1998 – 2005 роки (затверджено указом Президента України від 24 квітня 1998 року № 367/98).

23 жовтня 2000 року Головне управління державної служби видало наказ, яким затвердило Загальні правила поведінки державного службовця, де добродетельність згадувалася як одна з обов'язкових умов для державних службовців. Однак жодних додаткових деталей щодо терміну в документі не було.

А в 2006 році Президент України своїм Указом затвердив Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до добродетельності». Це був перший документ, в якому згадується перелік заходів для підвищення рівня добродетельності держслужбовців та суддів і контролю влади з боку громадянського суспільства. Проте і надалі без чітких формулювань.

У Законі «Про державну службу» від 2011 року одним із принципів держслужби названо добродетельність. Але саме визначення з'явилося тільки через чотири роки — в новому законі. Це — «спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень».

У 2015 в Україні було створено Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

НАЗК вивчає та впроваджує різні аспекти добродетельності в державних структурах та суспільстві в цілому. До повноважень агентства, серед іншого, належить:

Моніторинг декларацій осіб з публічними функціями: НАЗК вивчає та аналізує майнові декларації державних службовців, політиків та інших осіб з

публічними функціями для виявлення можливих конфліктів інтересів, несумісностей та інших порушень етичних стандартів.

Проведення перевірок на корупційні ризики: НАЗК займається проведенням перевірок та аналізом ризиків на корупцію в діяльності державних органів та посадових осіб.

Навчання та освіта з питань доброчесності: НАЗК розробляє та проводить навчальні програми, семінари та інші заходи з питань доброчесності для державних службовців, громадських діячів та громадян.

Співпраця з іншими органами та міжнародними партнерами: НАЗК співпрацює з іншими вітчизняними та міжнародними органами з питань запобігання корупції та виконанням міжнародних зобов'язань у цій сфері.

2 червня 2016 року доброчесність стала обов'язковою умовою для роботи суддею. Парламентарі внесли відповідні зміни до Конституції України. І того ж дня ухвалили закон, який зобов'язував суддів щорічно до 1 лютого подавати декларацію доброчесності.

Таблиця 1. Тракткування академічної доброчесності в законодавстві України

Положення	Зміст положення
Стаття 42 ч 1. Закону України «Про освіту»	Визначає академічну доброчесність як : сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень
Стаття 42 ч 2. Закону України «Про освіту»	Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання
Стаття 42 ч 4. Закону України «Про освіту»	Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман тощо
Стаття 1 ч 1 Закону України: «Про вищу освіту»	1 ¹) академічна доброчесність -сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень
Абзац 1 Загальної частини Постанови Кабінету	Цей Порядок визначає процедуру скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння

Міністрів Про затвердження Порядку скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації	відповідної кваліфікації у разі виявлення фактів порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (далі - скасування рішення), процедуру розгляду справи про порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності, процедуру розгляду питання щодо добровільної відмови здобувача вищої освіти від ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації, правові наслідки скасування рішення та порядок його оскарження
Стаття 43 Закону України “Про загальну середню освіту”	Кожен учасник освітнього процесу зобов’язаний дотримуватися академічної доброчесності. Керівник та інші педагогічні працівники закладу освіти забезпечують дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до своєї компетенції

3. ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ФІЛОСОФІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Доброчесність або чесність - це одна з фундаментальних моральних цінностей, яка має велике значення в філософії та розвитку суспільства. У філософії доброчесність розглядається як важливий елемент моральної особистості та соціальних відносин.

Історично дослідження доброчесності та моралі були важливою частиною філософського та етичного обговорення в різних епохах. Ось кілька способів, якими доброчесність досліджували у різні історичні періоди:

Античність:

У античній Греції філософи, такі як Сократ, Платон і Арістотель, досліджували моральність та доброчесність через діалог та дослідження природи добра і зла.

Сократ вважав, що доброчесність полягає у мудрості, знаннях і моральних цінностях. Він прагнув відкривати істину та праведність через діалог і самовдосконалення.

Платон в своїх діалогах висловлював ідеї про справедливість та внутрішню доброчесність особистості, вказуючи на важливість моральних цінностей у розвитку ідеального суспільства.

Арістотель вивчав доброчесність у своїй Етиці, вказуючи на важливість добродійності та справедливості у формуванні характеру та моральних установ.

Етика добродійності Арістотеля:

Арістотель вважав, що головна мета людини - досягнення щастя та добробуту. Для цього важливо керувати своїми діями за допомогою розуму і моральних цінностей.

Доброчесність, на думку Арістотеля, полягає в здатності людини до правильного вибору та вчинку, заснованого на моральних принципах і розумному обґрунтуванні.

Середньовіччя:

У середньовічній філософії, особливо в християнській традиції, добродесність розглядалася як одна з важливих моральних якостей, яка допомагає людині підкорювати свої погані сторони і слугувати Богу та спільності.

Такі філософи, як Августин Аврелій (*один із найвпливовіших раних християнських богословів і філософів*) та Тома Аквінський (*один з головних представників школи томізму і середньовічної схоластики*), розглядали добродесність у контексті християнських моральних принципів та богослов'я.

Для **Августина Аврелія** добродесність полягала у відданості Богу та служінні Йому. Він підкреслював важливість любові до Бога та ближнього як основних моральних принципів.

Аврелій також розглядав поняття гріха та спасіння, вказуючи на необхідність внутрішньої трансформації душі через віру і покаєння.

Для **Томи Аквінського** добродесність визначалася через здатність до морального вчинку, заснованого на розумінні Божого закону і природних законів. Він підкреслював важливість розуму та віри як основних чинників морального життя.

Аквінський розглядав добродесність у контексті кардинальних моральних якостей: справедливості, мудрості, мужності та цноти. Для нього добродесність була нерозривно пов'язана з теологічними принципами християнства.

Отже, як Святий Августин, так і Томас Аквінський визначали добродесність у контексті віри, моральних цінностей та відданості Богу, але кожен з них розвивав власні підходи до цього поняття.

Відродження та Просвітництво:

Відродження

У період Відродження філософи, такі як Джон Локк та Жан-Жак Руссо, розвивали ідеї про індивідуальність, права та моральну відповідальність.

Дослідження моральних питань у цей період часто було пов'язане з розвитком політичної теорії та соціальних наук, де добродесність розглядалася у контексті справедливості та правової відповідальності.

Для **Джона Локка** добродесність була пов'язана з правами людини і додержанням природних законів. Він вважав, що основними моральними цінностями є життя, свобода, майно та право на щасливе життя. Добродесність полягала у дотриманні цих прав та відповідальність перед суспільством.

Жан-Жак Руссо визначав добродесність як спосіб життя, що базується на взаємній повазі та довірі у соціальних відносинах. Він підкреслював важливість спільної відповідальності перед спільним благополуччям і вирішенням спільних проблем.

Отже, Джон Локк і Жан-Жак Руссо визначали добродесність через призму прав людини, відповідальності перед суспільством та взаємної поваги у

соціальних відносинах, але кожен з них мав свої унікальні погляди на це поняття в контексті політичної та соціальної філософії.

Просвітництво

Кантіанська етика:

Для Іммануїла Канта добродесність полягає в дотриманні категоричного імперативу - універсального принципу, за яким людина має діяти так, щоб це було прийнятно для всіх інших людей у схожій ситуації.

Теорія вірності Міллі:

Джон Стюарт Мілль висловлював ідеї про вільність та індивідуальний вибір у моральних питаннях.

Згідно з його теорією добродесність полягає в здатності кожної людини обирати такі дії, які приносять максимальне щастя для найбільшої кількості людей.

Ці підходи відображають різні аспекти добродесності та моральної поведінки, що важливі для розуміння та розвитку суспільства.

***Сучасність** (у філософії це період до постмодернізму, сам постмодернізм та ера інформаційних технологій або інформаційна ера)*

У сучасній філософії та етиці дослідження добродесності продовжується через різні підходи, такі як деонтологія, утилітаризм, віртуалізм, феміністична етика та інші.

Філософи сучасності досліджують добродесність у контексті глобалізації, міжкультурного взаємодії та сучасних викликів, таких як екологічна криза та етика штучного інтелекту.

Фрідріх Ніцше: Ніцше розглядав добродесність як комплексне поняття, що включає в себе силу волі, творчість та самоствердження. Він вважав, що справжня добродесність полягає у здатності до самостійного мислення та дії.

Джон Роулз: Філософ сучасності, відомий своєю роботою у галузі етики. Роулз розвинув теорію контрактуральної етики, де добродесність визначається через узгоджений набір принципів, які були б прийнятні для всіх осіб у справедливому суспільстві.

Джон Р. Сірл: Філософ мови, який також досліджував етику та добродесність. Він зосереджувався на питаннях відповідальності, моральних обов'язків та справедливості у мовному спілкуванні.

Мартін Гайдеггер:

Німецький філософ, який розвинув теорію буття та екзистенції. Його роботи, такі як "Буття і час" (Being and Time), містять важливі роздуми про етику та добродесність, зокрема в контексті індивідуальності та відповідальності.

Альберт Камю:

Французький філософ і письменник, автор робіт про абсурдність життя та ідеї про людину, її свободу та моральні принципи. У своїх творах, таких як

"Чума" (The Plague) і "Чужий" (The Stranger), Камю досліджує поняття доброчесності в умовах невизначеності та важливості індивідуального морального вибору.

Ханна Арент:

Американська філософиня, яка зосереджувалась на політичній філософії та етиці. У своїх працях, таких як "Становище людини" (The Human Condition) та "Про походження тоталітаризму" (The Origins of Totalitarianism), вона вивчала поняття свободи, відповідальності та моральності в сучасному суспільстві.

Пітер Сінгер:

Австралійський філософ, який вивчає практичну етику та біоетику. Він активно працює над питаннями глобальної справедливості, відповідальності перед тваринами та моральними обов'язками у світі, що змінюється.

Марта Нусбаум:

Американська філософиня, яка займається етикою, політичною філософією та фемінізмом. У своїх роботах, таких як "Відчуття справедливості" (The Sense of Injustice) та "Людські зміни" (Upheavals of Thought), вона досліджує поняття моральності, доброчесності та соціальної справедливості.

4. ПОНЯТТЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАХІДНИХ КРАЇНАХ

Організації та агенції, що досліджують доброчесність у Європейському союзі в різних сферах:

European Anti-Fraud Office (OLAF): OLAF займається боротьбою з шахрайством та корупцією в Європейському союзі. Вони проводять розслідування щодо можливих порушень фінансових інтересів ЄС, включаючи доброчесність у використанні європейських фондів та ресурсів.

European Court of Auditors (ECA): ECA відповідає за аудит діяльності ЄС, включаючи оцінку ефективності та доброчесності використання бюджетних коштів Європейського союзу.

European Ombudsman: Європейський омбудсмен приймає скарги від громадян ЄС щодо адміністративних порушень та недоброчесних практик в інституціях та органах ЄС.

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): CEPEJ займається питаннями ефективності, доступності та доброчесності правосуддя в країнах Європейського союзу.

Organization for economic cooperation and development (OECD) визначає доброчесність як етичне та моральне ставлення до справи, яке ґрунтується на принципах чесності, прозорості, відповідальності та доброчесності.

Організація приділяє велику увагу поняттю доброчесності у контексті економіки та управління, оскільки вважає, що доброчесність є важливим фактором для стабільності та розвитку суспільства.

Основні сенси, що вкладаються у поняття доброчесності в рамках OECD, включають:

1. Конвенція про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб в міжнародних бізнес-транзакціях: Ця конвенція, прийнята в 1997 році, містить міжнародні стандарти доброчесності та прозорості у веденні міжнародного бізнесу.

2. Програма оцінки обміну інформацією для оподаткування: OECD допомагає країнам обмінюватися інформацією про фінансові та податкові питання, що сприяє зменшенню корупції та забезпечує доброчесність у сфері оподаткування.

3. Програма діяльності проти відмивання коштів та фінансування тероризму: OECD активно співпрацює з країнами-членами для розробки та впровадження стратегій боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, що сприяє підвищенню рівня доброчесності в міжнародному фінансовому секторі.

4. Індекс доброчесності в міжнародних бізнес-операціях: OECD проводить оцінку рівня доброчесності в міжнародних бізнес-операціях серед своїх країн-членів та надає рекомендації щодо поліпшення цього показника.

Сенси, що вкладаються в поняття «Доброчесність»

Європа	США	Україна
Моральність та етика Доброчесність включає в себе дотримання моральних принципів та етичних стандартів у всіх сферах життя, включаючи роботу, освіту, взаємовідносини та громадянську активність	Етичне керівництво на різних рівнях суспільства, включаючи політичні, бізнесові та громадські сфери. Лідери мають дотримуватися високих стандартів моральності та принципів праведності у своїй діяльності	
Прозорість і відкритість в управлінні, діяльності владних структур, бізнесу та громадських організацій	Прозорість і відкритість в управлінні, діяльності організацій, державних структур та громадських інститутів	Прозорість та відкритість у діяльності органів влади, підприємств, громадських організацій та інших установ, що дозволяє уникнути корупції та недоброчесних практик
	Чесність і відповідальність в усіх справах, включаючи	

	фінансові, владні, особисті та інші аспекти життя	
Законність та правовість: Доброчесність передбачає дотримання закону, в тому числі уникнення корупції, підкупу та інших протизаконних дій		Законність та правовість: Доброчесність передбачає дотримання закону та вищих етичних стандартів у всіх сферах життя, а також відмову від корупційних дій та зловживань владою
Громадянська відповідальність Доброчесність включає у себе громадянську відповідальність перед суспільством, державою та співгромадянами, а також активну участь у громадському житті та прийняття рішень	Розвиток громадянської культури: Сенс доброчесності також включає розвиток громадянської культури, тобто свідомості про права та обов'язки громадян, їхню участь у громадському житті та бажання допомагати іншим	Громадянська активність та відповідальність: Доброчесність також включає в себе активну громадянську участь у суспільних процесах та відповідальність за свої дії та прийняті рішення
Боротьба з корупцією та недоброчесністю Західні країни активно працюють над боротьбою з корупцією, підкупом, владними зловживаннями та іншими проявами недоброчесності	Боротьба з корупцією і недоброчесністю Доброчесність означає активну боротьбу з корупцією, підкупом, владними зловживаннями та іншими проявами недоброчесності	Боротьба з корупцією: Україна активно працює над боротьбою з корупцією, розробляючи та впроваджуючи антикорупційні закони, створюючи спеціальні органи та механізми контролю
Захист прав та свобод Доброчесність включає у себе захист прав та свобод громадян, включаючи свободу слова, право на справедливий суд, право на приватність тощо		
		Культурна і ціннісна спадщина Доброчесність в Україні також пов'язана зі збереженням культурної та ціннісної спадщини, відмовою від дискримінації, повагою до різноманітності та інших важливих аспектів